

บทที่ 4

บริบททางวัฒนธรรม

ชาวปากน้ำโพส่วนมากเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งยังมีประเพณีและวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความคนเชื้อสายจีนอยู่ ศาลเจ้าก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีอยู่คู่ชุมชนชาวจีนมาช้านาน ซึ่งศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพนั้น ได้มีอยู่คู่กับชาวปากน้ำโพช้านานเช่นกัน ซึ่งจากการศึกษาได้มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. บริบท ของจังหวัดนครสวรรค์
2. ประวัติวัฒนธรรมจีนในจังหวัดนครสวรรค์
3. ประวัติความเป็นมาเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ

1 บริบท ของจังหวัดนครสวรรค์

นครสวรรค์เป็นจังหวัดที่อยู่ตรงระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง เป็นเมืองที่เป็นทางผ่านของการคมนาคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน นครสวรรค์นั้นจึงมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี และจากการศึกษา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลของจังหวัดนครสวรรค์มาเป็นข้อมูลเสริมเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน โดยมีข้อมูลดังต่อไปนี้

1.1 ประวัติจังหวัดนครสวรรค์

นครสวรรค์เป็นเมืองโบราณ ซึ่งสันนิษฐานว่าตั้งขึ้นก่อนสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี โดยปรากฏชื่อในศิลาจารึกเรียกว่า “เมืองพระบาง” ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านในการทำศึกสงครามมาทุกสมัย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่บริเวณเขาขาด(เขาฤๅษี) จรดวัดหัวเมือง (วัดนครสวรรค์) ซึ่งยังมีเชิงเนินดินเป็นแนวปรากฏอยู่ เมืองพระบางต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองขอนแก่น เพราะตัวเมืองตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และหันหน้าเมืองไปทางแม่น้ำ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก ทำให้แสงอาทิตย์ส่องเข้าเมือง และต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองนครสวรรค์ ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงนำพระพุทธรูปชื่อ พระบาง ไปคืนให้เมืองเวียงจันทน์ แต่ติดศึกพม่า จึงต้องนำพระบางมาค้างไว้ที่เมืองนี้ การรบกับ จับศึกกับพม่า และการปราบปรามหัวเมืองฝ่ายเหนือที่แข็งเมืองนั้น กองทัพไทยได้เคลื่อนทัพ หลวงมาตั้งที่เมืองนครสวรรค์

นครสวรรค์ มีชื่อที่รู้จักแพร่หลายมาแต่เดิมว่า "ปากน้ำโพ" โดยปรากฏเรียกกันมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่มาของคำว่าปากน้ำโพ มีผู้สันนิษฐานไว้ 2 ประการ คือ อาจมาจาก คำว่า "แม่น้ำไหล" เพราะเป็นบริเวณที่ปากแม่น้ำปิงและแม่น้ำน่านไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำ เจ้าพระยา หรืออีกประการหนึ่งคือ มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ตรงบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา จึง เรียกว่าปากน้ำโพ

ปากน้ำโพเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้ามาตั้งแต่อดีต ในศาสนาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่า "ปากน้ำโพ" เป็นที่สำคัญทางฝ่ายเหนือ เพราะ แม่น้ำสายใหญ่ทางเหนือ ลงมาต่อแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตรงนั้นถึง 4 สาย คือ แม่น้ำปิงลงมาจาก เชียงใหม่ผ่านปากน้ำวัง เมืองนครลำปาง แล้วผ่านเมืองตาก เมืองกำแพงเพชร ลงมาสายหนึ่ง แม่น้ำยม ลงมาจากแพร่ ผ่านเมืองสวรรคโลก สุโขทัย และเมืองพิศิตร มาออกแม่น้ำน่านที่ปากน้ำ เกยไชย ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง ใกล้กับปากน้ำโพสายหนึ่ง แม่น้ำน่าน ลงมาจาก เมืองน่าน ผ่านเมืองพิศิตรมาออกที่ปากน้ำโพสายหนึ่ง แม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นไปจากกรุงเทพฯ ไปประสพกับ แม่น้ำเจ้าพระยา มีพ่อค้าพวกหนึ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไปตั้งอยู่ที่ปากน้ำโพ คอยรับซื้อสินค้าซึ่งขึ้นไปจาก กรุงเทพฯ ไว้จำหน่าย ส่งขึ้นไปตามหัวเมืองทางเหนือ และซื้อสินค้าลงมาจากทางเหนือไปจำหน่าย ขายส่งที่กรุงเทพฯ ได้กำไรด้วย ช่วยเจ้าของสินค้า มิให้ต้องเที่ยวร่อนแร่เสาะหาคนซื้อให้ต้องได้รับความลำบาก เพราะฉะนั้น ชาวกรุงเทพฯ ที่เอาสินค้าไปทางเหนือก็มักจะไปขายที่ปากน้ำโพ จึงมีที่อยู่ของพ่อค้า จอดเรือเพรียงรายต่อกัน ทางแม่น้ำน่านก็มีเรือประทุน กับเรือมอ ซึ่งลงมาจากสวรรคโลก สุโขทัย เมืองพิศิตร เมืองอุตรดิตถ์ และเมืองพิษณุโลก จอดเรียงรายกันไป ทั้งสองฟากแม่น้ำ เรือต่างๆ ทางใต้ก็จอดต่อลงมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา น่าจะเรียกว่า "เมืองลอย" (สุภรณ์ โอเจริญ, 2542. หน้า 2908-2912)

1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์

สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดนครสวรรค์นั้นแบ่งออกเป็นมีดังนี้

1.2.1 ที่ตั้ง

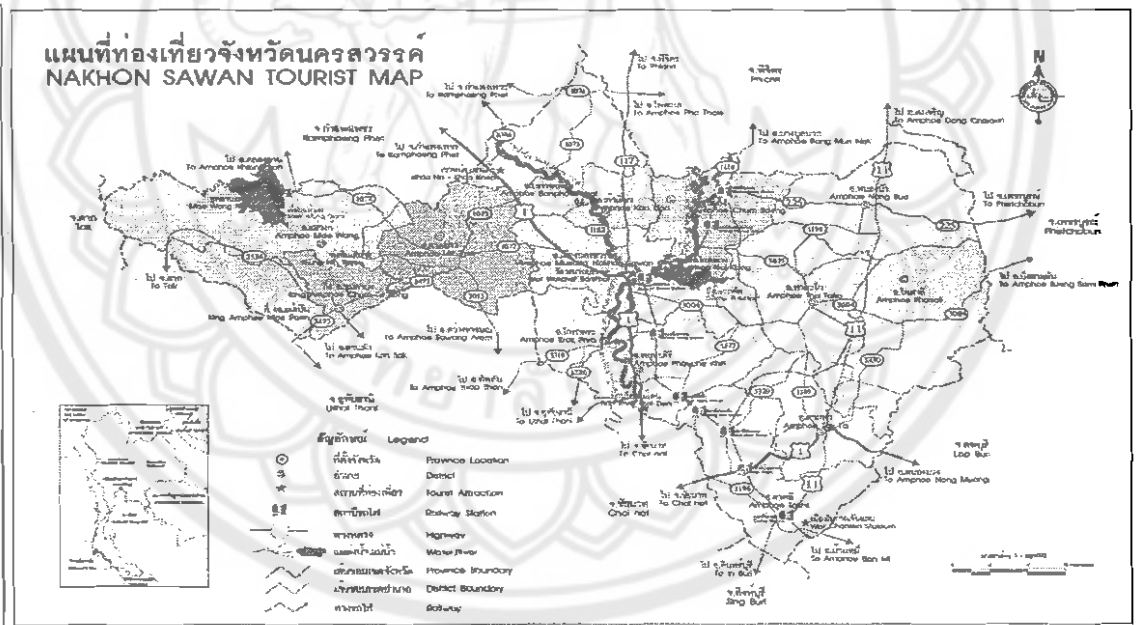
จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งอยู่ระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือ ห่างจาก กรุงเทพมหานคร ไปทางเหนือ ตามเส้นทางสายเอเชีย เป็นระยะทาง 237 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดพิจิตร จังหวัดกำแพงเพชร

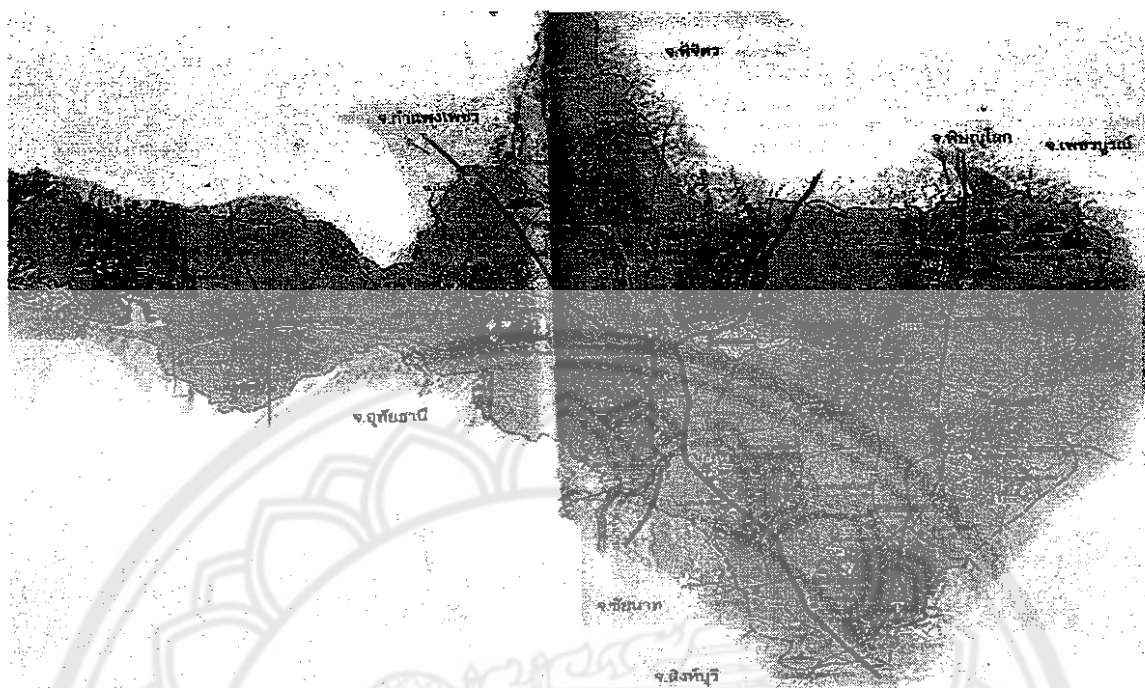
ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดอุทัยธานี จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดตาก

ภาพ 3 แผนที่จังหวัดนครสวรรค์

ภาพ 4 แผนที่จังหวัดนครสวรรค์

ด้วยสภาพดังกล่าว จึงทำให้จังหวัดนครสวรรค์เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ด้านธุรกิจและการพัฒนาที่สำคัญ หรือเป็นเมืองหลักสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของ จังหวัดที่อยู่ล้อมรอบ

1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนครสวรรค์ มีพื้นที่ประมาณ 9,645 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,048,100 ไร่ พื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ และเป็นจุดเริ่มต้นของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของภาคกลาง โดยเกิดจากการไหลมาบรรจบรวมกันของแม่น้ำปิง – วัง แม่น้ำยม – น่าน ที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ แล้วไหลผ่านไปยังอำเภอโกรกพระ พยุหะคีรี และไปยังจังหวัดชัยนาท สำหรับแหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือ บึงบอระเพ็ด อันเป็นแหล่ง ประมงน้ำจืด ที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์

1.2.3 แม่น้ำที่สำคัญไหลผ่านจังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่

แม่น้ำปิง ซึ่งจากการไหลบรรจบกันของแม่น้ำวัง กับแม่น้ำปิง ที่จังหวัดตาก ผ่านจังหวัดกำแพงเพชร เข้าเขตจังหวัดนครสวรรค์ผ่านอำเภอบรรพตพิสัย อำเภอเมือง มารวมกันที่ ตำบลปากน้ำโพ

แม่น้ำน่าน เป็นที่รวมของแม่น้ำยม กับแม่น้ำน่าน ซึ่งไหลผ่านจังหวัดแพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก และพิจิตร มาบรรจบกันที่ตำบลเกษไชยย์ อำเภอชุมแสง แล้วไหลมาบรรจบกับแม่น้ำปิงที่ปากน้ำโพ

แม่น้ำเจ้าพระยา เกิดจากแม่น้ำปิงกับแม่น้ำน่าน (แควใหญ่) ไหลมารวมกันที่ตำบลปากน้ำโพ เป็นต้นเจ้าพระยาไหลจากนครสวรรค์ผ่านจังหวัดต่างๆ ในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัด อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง อยุธยา นนทบุรี ปทุมธานี กรุงเทพฯ ไหลออกอ่าวไทยที่สมุทรปราการ ยาวประมาณ 360 กิโลเมตร

ถึงแม้ว่า พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่ม และมีแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่มากมาย หลายแห่งแต่ก็ได้เอื้ออำนวยต่อสภาพการเพาะปลูกของจังหวัดมากนัก เพราะความราบลุ่ม และมีแหล่งน้ำมากก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม สร้างความเสียหายให้แก่การเพาะปลูกอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่กันกะทะ อันได้แก่ บริเวณอำเภอเมือง โกรกพระ ชุมแสง ส่วนในบริเวณ อำเภอลาดยาว บรรพตพิสัย หนองบัว ไผ่สาลี และตากฟ้า กลับมีปัญหากเกี่ยวกับความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำยิ่งก่อให้เกิดความเสียหาย แก่การเพาะปลูกพืชไร่ของเกษตรกรอยู่ประจำ

1.2.4 ลักษณะภูมิอากาศ

โดยทั่วไป อากาศค่อนข้างร้อนจัดในฤดูร้อน และค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว อุณหภูมิสูงสุดของภาคกลางที่อำเภอเมืองนครสวรรค์เคยวัดได้ถึง 43 องศาเซลเซียส ภูมิอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง ฤดูหนาวเคยวัดอุณหภูมิต่ำสุด 11 องศาเซลเซียส

1.2.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดนครสวรรค์ประเภทป่าไม้ และแร่ธาตุต่างๆ มีอยู่เป็นส่วนน้อย และไม่มีความสำคัญต่อการผลิตของจังหวัดมากนัก

ทรัพยากรที่สำคัญ คือ ที่ดิน และแรงงาน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการผลิตของจังหวัดเป็นอย่างยิ่ง เพราะผลผลิตหลักได้จากสาขาเกษตรกรรม มีการทำนา และการเพาะปลูกพืชไร่ที่สำคัญ คือ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วเขียว ผลผลิตที่ทำรายได้ให้จังหวัดรองลงมาก็คือ สาขาพาณิชยกรรม เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการค้า และเป็นชุมทางของเส้นทางคมนาคมที่สำคัญระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับแหล่งการค้าที่สำคัญได้แก่ ท้องที่อำเภอเมือง อำเภอตากสิน อำเภอชุมแสง และอำเภอท่าตะโก เป็นบริเวณเนื้อที่ถึง 132,717 ไร่ แต่ปัจจุบันแหล่งน้ำดังกล่าว ได้แปรสภาพไปเกิดดินเงิน และถูกราษฎรบุกรุกเข้าครอบครองพื้นที่เป็นจำนวนหลายหมื่นไร่ จึงต้องดำเนินการป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

1.2.6 ลักษณะเศรษฐกิจ

จังหวัดนครสวรรค์มีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ดินร่วน หรือดินตะกอน จึงมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำนา และการปลูกพืชไร่ ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่ของ จังหวัดร้อยละ 80 จะประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้น จัดได้ว่า เป็นศูนย์กลางการผลิตของภาคเหนือตอนล่าง

ผลผลิตที่สำคัญของจังหวัด คือสาขาเกษตรกรรม ส่วนที่รองลงไป คือ การค้า การอุตสาหกรรม และการบริการ อาชีพที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ เกษตรกรรม

1.2.7 การเมืองการปกครอง

จังหวัดนครสวรรค์แบ่งเขตการเลือกตั้งออกเป็น 7 เขต มีผู้แทนราษฎรได้ จำนวน 7 คน

การปกครอง การบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ ดังนี้ คือ

1. อำเภอเมืองนครสวรรค์	2. อำเภอลาดยาว
3. อำเภอตากาลี	4. อำเภอชุมแสง
5. อำเภอบรรพตพิสัย	6. อำเภอท่าตะโก
7. อำเภอพยุหะคีรี	8. อำเภอไพศาลี
9. อำเภอหนองบัว	10. อำเภอตากฟ้า
11. อำเภอเก้าเลี้ยว	12. อำเภอโกรกพระ
13. อำเภอแม่วงก์	14. กิ่งอำเภอแม่เปิน
15. กิ่งอำเภอชุมตาบง	

1.2.8 การคมนาคม

เส้นทางคมนาคมของนครสวรรค์ มี 3 ทาง คือ

ทางรถไฟ โดยรถไฟสายเหนือ กรุงเทพฯ – เชียงใหม่ ระยะเวลาการเดินทาง จากสถานีหัวลำโพง (กรุงเทพฯ) ถึงจังหวัดนครสวรรค์ ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง 15 นาที ระยะทาง กรุงเทพฯ – นครสวรรค์ ประมาณ 250 กิโลเมตร

ทางรถยนต์ ทางหลวงที่สำคัญเชื่อมจังหวัดนครสวรรค์กับจังหวัดใกล้เคียง เช่น ทางหลวงพหลโยธิน ทางหลวงสายเอเชีย ตัวเมืองอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 237 กิโลเมตร

นครสวรรค์ - พิษณุโลก	130 กิโลเมตร
นครสวรรค์ - สุโขทัย	188 กิโลเมตร
นครสวรรค์ - กำแพงเพชร	120 กิโลเมตร
นครสวรรค์ - พิจิตร	113 กิโลเมตร
นครสวรรค์ - อุทัยธานี	50 กิโลเมตร

ทางน้ำ ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งล่องแพ ชุง มาจากทางเหนือ ตามแม่น้ำปิงผ่าน นครสวรรค์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2542. หน้า 1-44)

1.3 ประวัติอำเภอเมืองนครสวรรค์

อำเภอเมืองนครสวรรค์ สร้างขึ้นเมื่อรัตนโกสินทร์ศก 118 (พ.ศ 2442) ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้ตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2440 โดยหลวง สรรพากร เป็นผู้ก่อสร้างที่ว่าการอำเภอขึ้นในหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านแก่ง เรียกชื่ออำเภอว่า "อำเภอบ้านแก่ง" ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (ซึ่งปัจจุบันเป็นบริเวณสถานธนาอนุบาลของเทศบาลนครสวรรค์) และ เรียกชื่ออำเภอใหม่ว่า "อำเภอปากน้ำโพ" ผู้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอคนแรก และเป็นผู้สร้างที่ว่าการอำเภอคือ "ขุนทิพย์บุรีรักษ์" ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2482 ทางราชการได้เปลี่ยนชื่ออำเภอ ซึ่งเป็นที่ตั้ง ศาลากลางจังหวัดให้เป็นชื่อเดียวกับจังหวัด จึงเรียกชื่ออำเภอนี้ว่า "อำเภอเมืองนครสวรรค์"

1.3.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเมืองนครสวรรค์ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของภาคกลาง มีพื้นที่ประมาณ 748.27 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 567,668.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.80 ของพื้นที่จังหวัด มี อาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่างๆ ดังนี้

ภาพ 4 แผนที่ตัวเมืองนครสวรรค์

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบรรพตพิสัย และอำเภอเก้าเลี้ยว
 ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอพยุหะคีรี และอำเภอโกรกพระ
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอชุมแสง กับอำเภอท่าตะโก
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอลาดยาว

1.3.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ ของอำเภอเมืองนครสวรรค์ โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม
 แม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน และแม่น้ำเจ้าพระยา สูงจากระดับน้ำทะเล เฉลี่ย 92 ฟุต
 ตามที่ราบลุ่มต่างๆ จะมีห้วย หนอง คลอง บึง อยู่ทั่วไป ที่สำคัญได้แก่ “บึงบอระเพ็ด” (อยู่ในพื้นที่
 ด้านตะวันออกของอำเภอ) นอกจากนี้ ยังมีภูเขาขนาดเล็กบ้างในบริเวณตอนกลาง และด้าน
 ตะวันตกของอำเภอด้วย(คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2542. หน้า 1-
 49)

1.4 ประวัติชุมชนชาวจีนในนครสวรรค์

คนจีนเริ่มอพยพเข้าสู่ประเทศสยามมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เลยมายังถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในระหว่าง ปี พ.ศ.2489 – 2498 พบว่าจำนวนคนจีนที่เดินทางเข้าประเทศไทยทั้งหมด คิดเป็น 267.8 ล้านคน ออกจากประเทศไทย 107.8 ล้านคน จากจำนวนชาวจีนที่อพยพเข้ามาทั้งหมดในประเทศไทย พบว่าชาวจีนแต่เดิมนั้น มีมากที่สุดในประเทศไทย ตามตัวเลขในปี พ.ศ. 2498 ในจำนวนกลุ่มคนจีนทั้ง 5 ภาษา คือ จีนแต้จิ๋ว แคะ ไหล่ล่า ฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง สำหรับจังหวัดนครสวรรค์นั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า คนจีนเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่เมื่อใดแน่ แต่จากคำบอกเล่าของชาวบ้านจังหวัดนครสวรรค์ กล่าวว่า ในบรรดาคนจีนทั้งหมดที่อพยพเข้ามาอยู่ในนครสวรรค์นั้น คนจีนไหล่ล่าได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณอำเภอเก้าเลี้ยว และบ้านมะเกลือ ก่อน ต่อมาพวกจีนแต้จิ๋วก็อพยพเข้ามาค้าขายพวกผัก เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ส่วนพวกจีนแคะ และจีนกวางตุ้งเข้ามาตั้งโรงงาน การอพยพของชาวจีนทั้งอพยพจากต่างประเทศโดยตรง และอพยพภายในประเทศ จากการศึกษาของศาสตราจารย์ จี.วิลเลียม สกินเนอร์ ถึงจำนวนคนจีนในนครสวรรค์ช่วงปี พ.ศ.2447 พบว่า ประชากรจีนในประเทศไทย ขณะที่การปกครองขณะนั้น จำแนกเป็นมณฑลนครสวรรค์ มีจำนวนถึง 6,300 คน จากจำนวนคนจีนทั้งหมดภาคกลาง 10,900 คน (มณฑลภาคกลาง ประกอบด้วย นครสวรรค์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์) ขณะที่คนจีนทั้งประเทศขณะนั้น มีจำนวนถึง 397,100 คน จากจำนวนชาวจีนดังกล่าว เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับจำนวนชาวจีนที่รัฐบาลเก็บเงินผูกปี ปรากฏว่าจำนวนที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2446 มีจำนวนคนจีน 6,149 คน จนกระทั่งปี พ.ศ.2452 พบว่า จำนวนคนจีนในนครสวรรค์มีถึง 7,093 คน

บรรดาชาวจีนทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ไหล่ล่า แต่จิ๋ว แคะ หรือแม้กระทั่งกวางตุ้ง ต่างมีความเชี่ยวชาญ ในด้านการค้ามาก่อนทั้งสิ้น เพราะเป็นเมืองทางใต้ที่ติดกับทะเลซึ่งย่อมได้รับข่าวสารข้อมูลมาจากโลกภายนอกได้เร็วกว่าส่วนอื่นๆ ของประเทศ เมื่ออพยพมาสู่ประเทศไทยจึงยึดอาชีพการค้า เพราะสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ

ประการแรก ชาวจีนเหล่านี้ เกือบทั้งหมดเป็นอิสระชน ไม่เคยเป็นทาส เพราะไม่ปรากฏว่ามีการนำเข้าชาวจีนในลักษณะของเชลยสงคราม และไม่มีการซื้อขายผู้กรเป็นทาสเหมือนเช่น กรณี ลาว มอญ และเขมร เป็นต้น ขณะที่ชาวไทยต้องตกเป็นทาสในระบอบสังคมศักดินา ดังนั้น ภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ในสังคมศักดินาไทยนี้เมื่อเทียบกับชาวไทยแล้ว ชาวจีนมีความเป็นอิสระกว่า เพียงแต่เสียเงินค่าราชการก็สามารถเดินทางค้าขายได้ทุกแห่ง

ประการที่สอง ในระบบศักดินา ไม่เปิดโอกาสให้คนจีนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ที่ดินทั้งหมดเป็นของพระมหากษัตริย์แต่ผู้เดียว ดังนั้น ชาวจีนจึงไม่มีทางเลือกมากนักที่จะดำรงชีพในระบบเศรษฐกิจไทย จึงต้องหันมายึดอาชีพค้าขาย

ประการที่สาม จากผลของสนธิสัญญาเบาว์ริง 2398 ที่พ่อค้าชาวตะวันตกเข้ามาแทนที่ผลประโยชน์ของพ่อค้าชาวจีนในการส่งออก และนำเข้าที่ทำเรือลดลง เนื่องจากเดิมพ่อค้าชาวจีนมีบทบาทสำคัญในการค้าขาย แทนเจ้าขุนมูลนาย จึงผลักดันให้พ่อค้าชาวจีนต้องเข้าไปหาผลประโยชน์จากพื้นที่ภายในประเทศแทน ส่วนนายทุนต่างชาติได้เข้ามาหาผลประโยชน์ในกิจการไม้สักเป็นหลัก (กัญจณี มานะกิจ และคณะ. 2547. หน้า 36-38)

2. ประวัติวัฒนธรรมของชาวจีน

ชาวจีนมีมีประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนจีน และได้มีการสืบทอดประเพณีต่างๆ เหล่านั้นมาสู่ลูกหลาน ที่จังหวัดนครสวรรค์นี้ก็เช่นเดียวกัน คือ เป็นพื้นที่ที่มีคนไทยเชื้อสายจีนอยู่จำนวนมาก และมีประเพณีและวัฒนธรรมที่ได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมีทั้งประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นสากลของชาวจีน และประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้

2.1 ประเพณีตรุษจีน

ประเพณีตรุษจีน ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 ตามปฏิทินจีน เป็นประเพณีเกี่ยวกับการไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษ ของคนไทยเชื้อสายจีน ที่อยู่ในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ มีกิจกรรมการแสดงหลายอย่าง เช่น การแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพแห่งนครเข็ดสิงโต เทศกาลตรุษจีน ซึ่งถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของจีน จัดเป็นพิธีกรรมที่สำคัญมาก เพราะไม่เพียงแต่เป็นการเฉลิมฉลองการเริ่มศักราชใหม่พร้อมๆ กับการเริ่มงานใหม่เท่านั้น หากยังเป็นช่วงเวลาของการบูชาเทพเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคลในปีที่ใกล้จะมาถึงด้วยเทศกาลตรุษจีนที่นครสวรรค์ นอกจากจะมีความสำคัญต่อชาวจีนดังกล่าวแล้ว ยังได้รับการถือปฏิบัติจากชาวจีนเป็นพิเศษกว่าที่อื่นๆ เพราะไม่เพียงแต่จะมีการเซ่นไหว้ตามเทศกาลเท่านั้น แต่ยังเป็นประเพณีที่ต้องเชิญเจ้าออกแห่รอบตลาดเพื่อความเป็นสิริมงคลด้วย สาเหตุที่ต้องมีการเชิญเจ้าออกแห่ก็เนื่องจาก เมื่อประมาณ 70 กว่าปีที่ผ่านมามีเกิดอหิวาตกโรคขึ้นในปากน้ำโพ ผู้คนพากันเจ็บป่วยล้มตายลงจำนวนมาก เนื่องจากการแพทย์ยังไม่เจริญ เมื่อมีคนในครอบครัวเจ็บป่วยชาวบ้านก็มัก ใช้น้ำปัสสาวะพื้นห้อง เพื่อฆ่าเชื้อโรคและแยกผู้ป่วยออกจากหาก ร้านค้าต้องใช้เชือก

กันไม่ให้คนภายนอกเข้าร้านด้วยเกรงจะนำเชื้อโรคมารั่ว แต่ยังไม่สามารถระงับโรคภัยนี้ได้ ยังคงมีคนตายเป็นจำนวนมาก ในที่สุดชาวบ้านจึงพากันไปบนบานต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ขอให้ช่วย ปกป้องรักษาและได้นำผ้ายันต์ของเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่เรียกว่า "ฮู้" มาเผาใส่ น้ำ (ต้ม) ให้คนดื่มพร้อมกับได้มีการอัญเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่ออกแห่รอบตลาดเพื่อเป็นการขับไล่โรคภัย และนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคล ปรากฏว่าโรคระบาดก็หายไปราวปาฏิหาริย์ ตั้งแต่นั้นมาจึงถือเป็นประเพณีที่ต้องเชิญเจ้าออกแห่รอบตลาดในเทศกาลตรุษจีนเพื่อแสดงกตเวทิตาคุณ และความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตครอบครัว โดยได้เพิ่มรูปแบบการเล่นต่างๆ จนกลายเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ในแต่ละอำเภอที่มีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ เช่น อำเภอชุมแสง อำเภอท่าตะโก อำเภอลาดยาว อำเภอตาคลี ได้จัดให้มีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่เป็นงานประจำปีด้วย เพื่อความเป็นสิริมงคล และปิดเป่าภัยพิบัติให้พ้น จากชุมชน (คณะกรรมการฝ่ายเอกสารและจดหมายเหตุฯ, 2542 หน้า 206)

2.2 เทศกาลเซ็งเม้ง

วันเซ็งเม้ง คือ วันทำความสะอาดสะอาดฮวงซุ้ย ซึ่งปกติแล้วจะทำการปฏิบัติตรงกับวันที่ ๔ ของเดือนเมษายน วันนี้เป็นวันที่อยู่บนปฏิทินของคนจีนที่ทั้งสองคำนั้นมีความหมายว่า "เซ็ง" หมายความว่า ความบริสุทธิ์ สะอาด และเม้ง หมายความว่า ความฉลาด เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกัน เซ็งเม้งก็จะหมายความว่า การทำความสะอาด ความถูกต้องซึ่งวันนี้อยู่ในปฏิทินของคนญี่ปุ่นด้วยเพราะประเพณีของคนญี่ปุ่น คล้ายกัน ที่มา เทศกาลเซ็งเม้ง เป็นเทศกาลที่มีประวัติสืบทอดลงมาหลายพันปีเป็นเทศกาลที่มีความหมายอันลึกซึ้งมาก เทศกาลหนึ่งของจีนประชาชนชาวจีนมีคุณธรรมอันดีงามคือ ตีมน้ำคิดถึงแหล่งที่มาทำเรื่องอะไรต้องระมัดระวัง และหวงระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ล่วงลับ ฉะนั้นจึงมีพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และทำความสะอาด ฮวงซุ้ย เพื่อแสดงความระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษแต่เป็นที่รู้กันว่าวันเซ็งเม้งนั้น ได้มีการกำเนิดเริ่มต้นมาจากประเทศจีน การระลึกถึงและไหว้บรรพบุรุษ นั้นเป็นเรื่องที่คนจีนนั้นได้ถือปฏิบัติมาแต่ดั้งเดิม พิธีกรรมในงานเซ็งเม้งนั้น ไม่ได้เป็นแค่เพียง การกำจัดวัชพืช หรือการทำความสะอาดรอบหลุมฝังศพ ที่อยู่ในเขตของฮวงซุ้ยเท่านั้น หรือแค่การนำดอกไม้ใหม่มาแทนที่ดอกไม้ที่เหี่ยว แต่นั่นมันยังรวมถึง การอุทิศส่วนกุศลไปยังบรรพบุรุษที่ได้ตายจากไปแล้วโดยการจุดธูปเทียนและการเผากระดาษเงิน และกระดาษทอง เพราะเป็นความเชื่อที่ว่า ผู้ตายนั้นสามารถที่จะนำไปใช้ได้หลังชีวิตการตาย นอกจากนี้แล้ว ยังมีการนำอาหารมาวางต่อหน้าหินฝังศพ เพื่อเป็นการเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว อาหารส่วนใหญ่นั้นจะเป็นไก่หนึ่งทั้งตัวซึ่งรวมทั้งหัวของมัน

ด้วย แต่ต่อมานั้นได้ทำการเอาหัวไก่ออก ก่อนที่จะทำการเช่นไหว้, ไช้ต้มที่จะทำการเช่นนั้น จะต้องอยู่ในเปลือก และทำการผ่าครึ่ง โดยทั้งสองชิ้นนั้นจะต้องเท่าๆ กันและหมูย่างที่ทำการหันเป็นชิ้นๆ หมูอบที่ทำการหันเป็นชิ้นๆ แต่ยังมีหนังติดอยู่ และกรอบ รวมไปถึงขนมจีบชนิดต่างๆ นอกจากนี้แล้วการเช่นนั้น ยังจะต้องมีตะเกียบหนึ่งชุด และมีแก้วไวน์แบบจีนสามแก้ว ที่ทำการจัดวางอยู่เหนืออาหาร และอยู่ใกล้กับหินผิงศพ หลังจากนั้นแล้ว ผู้ที่เป็นหัวหน้าของครอบครัวนั้น จะทำการรินไวท์ใส่ถ้วย ที่ได้ทำการเตรียมไว้นั้นสามครั้ง โดยทุกครั้งนั้น เขาจะต้องคำนับต่อหลุมผิงศพ และจะทำการรินไวท์นั้นลงบนพื้นดินหน้าหลุมผิงศพ สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวนั้นจะทำการเคารพสามครั้งต่อหน้าหลุมผิงศพของบรรพบุรุษ โดยที่มือซ้ายนั้นจะต้องทำการถือด้วยไวท์ไว้ บางครอบครัวนั้น ทำการรับประทานอาหารร่วมกัน ในหน้าหลุมผิงศพนั้น เป็นเสมือนการออกมารับประทานอาหาร นอกบ้านร่วมกับบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เพราะพวกเขาเหล่านั้นมีความเชื่อที่ว่า การที่กินอาหาร ที่ได้ทำการถวายต่อบรรพบุรุษนั้นจะนำมาสู่ความโชคดีบางครอบครัวจะทำการจุดประทัดเพื่อที่จะกำจัดผีร้ายให้พ้นไปและเพื่อเป็นการเตือนต่อบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปว่า พวกเขานั้นยังระลึกถึงเสมอ (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2530 หน้า 56-57)

2.3 งานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ

งานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ (จัดช่วงตรุษจีน) เป็นงานประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดนครสวรรค์ เนื่องในโอกาสฉลองวันตรุษจีน จะจัดให้มีขึ้นในราวเดือนกุมภาพันธ์ ในงานจะมีการแห่มังกรทองซึ่งชาวจีนถือว่าเป็นเทพเจ้าที่บันดาลคุณประโยชน์อย่างมากแก่มวลมนุษย์ จึง แห่แห่นเพื่อแสดงความกตัญญู มีการเซ่นเจ้าพ่อเจ้าแม่ตามศาลเจ้าต่าง ๆ มาร่วมขบวนด้วย ริ้วขบวนจะประ- กอบด้วย วงดุริยางค์ ขบวนธง ขบวนสิงโต ขบวนเจ้าพ่อเจ้าแม่ ขบวนมังกรทอง ฯลฯ แห่ไปตามถนนต่างๆ ในตัวเมือง การเซ่นมังกรทองที่จังหวัดนครสวรรค์ มีชื่อเสียงมากในด้านความสวยงาม และการแสดง- ที่ตื่นเต้นเร้าใจ ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยว นิยมมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพเป็นประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเทศกาลตรุษจีน เพื่อความเป็นสิริมงคล การแห่เจ้านี้เริ่มทำครั้งแรกในปี พ.ศ. 2475 และได้ปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน พิธีแห่จะตรงกับวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 1 ของชาวจีน โดยแห่กลางคืน (ชีวซา) และกลางวัน (ชีวสี) ในขบวนแห่ประกอบไปด้วย ขบวนเซ่นมังกรทอง ขบวนเซ่นสิงโต ขบวนเอ็งก้อ นอกจากนี้มี ขบวนรถนางฟ้า เจ้าแม่กวนอิม และ ขบวนดนตรีจีน ฯลฯ เป็นต้น ประเพณีแห่เจ้านี้จัดทั้งในอำเภอ

ชุมแสง และในอำเภอเมืองนครสวรรค์ แต่ที่ยิ่งใหญ่มากจะเป็น -ประเพณีแห่เจ้าแม่ปากน้ำโพ ใน อำเภอเมืองนครสวรรค์ (สุภรณ์ โอเจริญ, 2542 หน้า 2900)

2.4 งานเทศกาลสารทจีน และงานทิ้งกระจาด

สารทจีนมีความสำคัญสำหรับคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน เป็นประเพณีของจีน สืบมาแต่โบราณนานกว่า 2,000 ปีล่วงมาแล้ว เป็นความเชื่อระหว่างพระพุทธศาสนา กับการบูชาบรรพบุรุษของลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และการถือเจ้า โดยมีการผสมผสาน ความเชื่อในศาสนา เทพเจ้า ผี และไสยศาสตร์ ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรมการบูชาเช่นไหว้เทพเจ้า ที่นคร เคารพบูชา

ทุกวันที่ 15 เดือน 7 ของจีน จะเป็นเทศกาลสารทจีน หรือที่เรียกว่า ตงจ้งวันไฉย เป็นการไหว้ครั้งที่ 5 ของปี การไหว้สารทจีนจะมีการไหว้แบ่งออกเป็น 3 ชุดคือ

ชุดที่ 1 ไหว้เจ้าและเจ้าที่

ชุดที่ 2 ไหว้บรรพบุรุษ

ชุดที่ 3 ไหว้เป็้อเฮียตี๋ (หมายถึงคนจีนรุ่นบุกเบิกที่เสียชีวิตโดยไม่มีลูกหลานสืบสกุล หรือผีไม่มีญาติ)

นอกจากเทศกาลสารทจีนแล้ว ในเดือน 7 ของจีน ยังมีพิธี ซิโกว ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า การทิ้งกระจาดวิญญาณ ซึ่งมีตำนานเล่ากันมาว่า สมัยจักรพรรดิอุ๋นทงสุบินว่ามีผู้มาขอให้พระองค์ทำการราชพิธี ทำบุญกุศลอุทิศให้แก่ญาติ พี่น้องที่ตายไปแล้ว ทั้งทางบก ทางทะเล “จงอุทิศตัวเองให้แก่ความต้องการอันสมควรแก่ประชาชน จงเคารพในผีมือและดวงวิญญาณ แต่อย่าเข้าใกล้มากนัก เช่นนี้จึงเรียกได้ว่า เป็นคนมีปัญญา” เมื่อทรงสุบินเช่นนั้น พระองค์จึงทรงเรียกราชบัณฑิตประจำสำนักเข้ามาเฝ้าแล้วตรัสถามเพื่อแก้สุบิน นิมิตร ราชบัณฑิต จึงทูลว่าทายาทของพระองค์ที่ล้มตายจากไปนั้นต้องวิบากกรรมหนัก อดโซ่ ไม่ได้กินอาหารเลยเพราะญาติในเมืองมนุษย์ไม่มีใครทำบุญอุทิศไปให้ พระองค์จึงได้ทรงประกอบราชพิธีทำบุญ แล้วจึงทรงอุทิศส่วนกุศลไปให้สรรพสัตว์ที่เป็นเปรตชนทั้งหลายได้มาอนุโมทนารับส่วนบุญได้ทั่วกัน เปรตชนเมื่อได้รับส่วนบุญแล้วก็พากันดีใจอวยพรให้ญาติพี่น้องในเมืองมนุษย์มีความเป็นอยู่ร่มเย็น เป็นสุขตัวเขาจะได้อิสรภาพไปเกิดเสียที

การจัดงานจัดที่ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับวิญญาณที่ไม่มีญาติทั้งหลายที่เรียกว่า งานทิ้งกระจาด (ซิโก้ว) แจกข้าวของทำทานให้กับประชาชนทั่วไป ใครจะทำบุญทำทานมอบข้าวสาร อาหารแห้ง ก็นำไปร่วมได้ ซึ่งมีกำหนดงานดังนี้

1. วันที่ 10 เดือน 7 ของปฏิทินจีน พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เช้า
2. วันที่ 12 เดือน 7 ของปฏิทินจีน เข้าทำพิธีไหว้เจ้า และทำพิธีไหว้วิญญาณที่ไม่ญาติทั้งหลายเสร็จพิธีทำพิธี "พิธีกระเจาด" คือ การแจกข้าวของทำทานให้กับประชาชนทั่วไป
3. ในระหว่าง วันที่ 10-15 เดือน 7 ของปฏิทินจีน กลางคืนมีอุปรากรจีน (จิว) และฉายภาพยนตร์ให้ชมตลอดงาน

ประชาชนนอกจากมาทำการกราบไหว้สักการะบูชาองค์เจ้าพ่อ-เจ้าแม่แล้ว ยังมีการนำสิ่งของต่างๆ ประกอบด้วยข้าวสารน้ำตาลทรายและอาหารแห้งต่างๆ มาบริจาคเพื่อร่วมในการทำพิธีทั้งกระเจาดให้กับประชาชนผู้ยากไร้ ซึ่งมาร่วมรับสิ่งของที่ทั้งกระเจาดด้วย(วีระโชติ โสภาวตานนท์ และคณะ. 2543. หน้า 46-60)

3 ประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ

3.1 ที่มาของศาลเจ้า

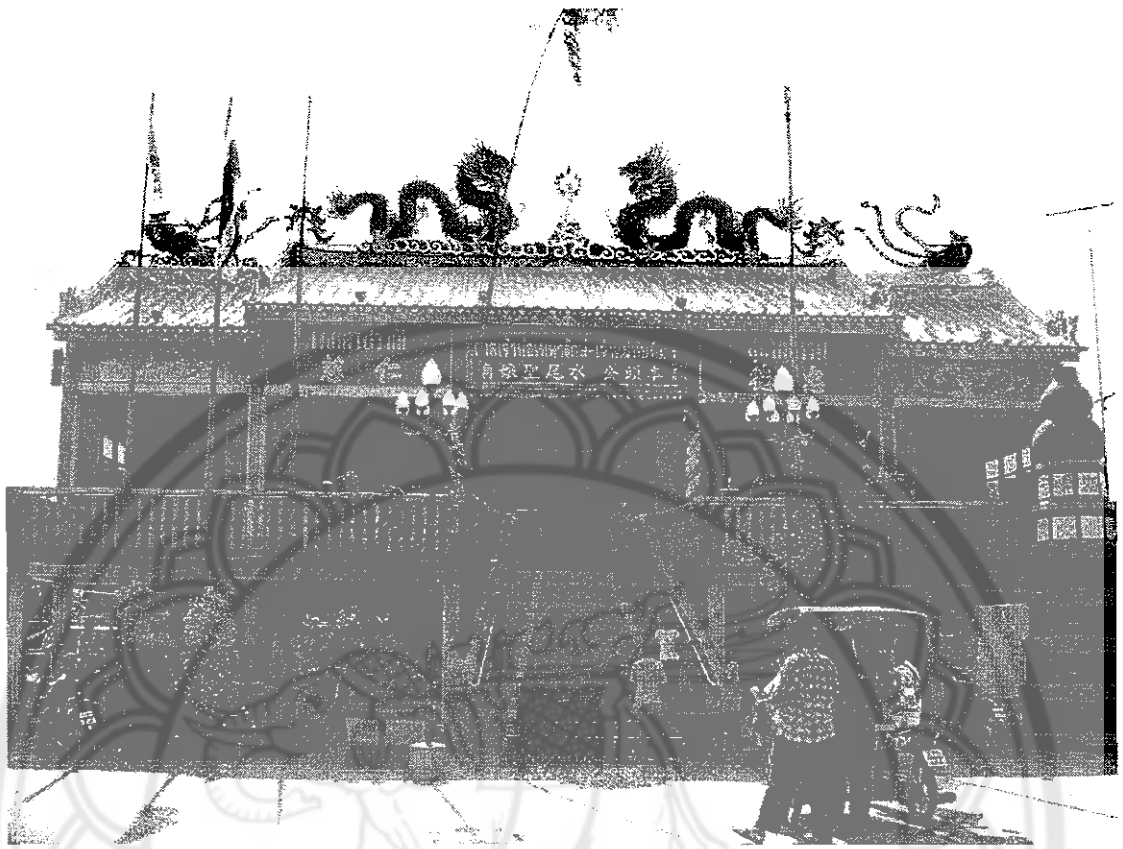
ในวิถีชีวิตของคนจีน "ศาลเจ้า" ถือว่าเป็นสิ่งเก่าแก่ที่อยู่ใกล้ตัวมากที่สุด ในประเทศไทย หากค้นร่องรอยความเป็นมาของชาวจีนนับตั้งแต่เริ่มเข้ามา ติดต่อกับชายฝั่งตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนกระทั่งลงหลักปักฐานในสมัยอยุธยา นั้น อาจไม่พบหลักฐานยืนยันว่า มีศาลเจ้าเป็นเรื่องเป็นราวแต่อย่างใด แม้กระทั่งในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ชาวจีนในเมืองไทย เริ่มมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีการสร้างศาลเจ้าขึ้นในช่วงนี้ ศาลเจ้าของชาวจีนเริ่มถูกบันทึกขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ศาลเจ้าที่ใหญ่และสำคัญที่สุดคือ "ศาลเจ้าที่วัดเล่งเน่ยยี่" (วัดมังกรกมลาวาส ถนนเจริญกรุง) ความคิดเห็นในเรื่องนี้ของชาวจีนคล้ายๆกับชนชาติอื่น ที่มีการแบ่งชั้นของเทพหรือดวงวิญญาณ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ "จูเอี้ยะ" เป็นที่สิงสถิตของเทพชั้นต่ำอันหมายถึงวิญญาณของบรรพบุรุษ ลักษณะศาลจะตั้งติดพื้น "ที้ตี" เป็นที่สิงสถิตของเทพที่เพนจรไปมาตามสถานที่ต่างๆ ในภพเดียวกับมนุษย์ซึ่งเปรียบได้กับพระภูมิเจ้าที่ของไทย มักจะทำเป็นแท่นสี่เหลี่ยมยกพื้นกลางแจ้ง และมีเสาสูงแขวนตะเกียงเป็นเครื่องหมาย เครื่องเช่นบูชามักเป็นอาหารเจ "ตั่วหรือปุงเต๋ากงม่า" เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณ ของมนุษย์ที่ทรงคุณธรรมและบริสุทธิ์ "ไปยเอี้ยน" นิยมสร้างเป็นวัด เป็นที่สิงสถิตของพระโพธิสัตว์ "เจ็กเอี้ยนฮ้องเต้" นับเป็นเทพที่มีบทบาทต่อความเป็นอยู่ของชาวจีนเป็นอย่างมาก ศาลเจ้าของชาวจีนส่วนใหญ่ในเมืองไทยเกินครึ่งมาจากเทพหรือเซียนองค์นี้

ศาลเจ้าฝ่ายเต๋าที่เก่าแก่ที่สุดในกรุงเทพฯคือ "ศาลเจ้าจู้หนันเมี้ยว" ตั้งอยู่ริมคลองบางลำไ้ก้หลังสถานีบางกอกน้อย นอกจากนี้ การนับถือบูชารูปเคารพ บางครั้งก็จะกระทำเฉพาะในกลุ่มบางภาษาและอาชีพ เช่น จีนแต้จิ๋วจะนับถือเทพเจ้าเสวียนเทียนสั่งตี้หรือเจ้าพ่อเสือ จีนไหหลำ นับถือจโยบยเนี้ยวรวมถึงเทพกวนอูด้วย อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานบางประการระบุไว้ว่า การนับถือเทพของคนจีนจะไม่คงที่เสมอไป ถ้าเทพองค์ใดมีคนมากราบไหว้บูชามาก เทพองค์จะกลายเป็นเทพประจำศาลไปโดยปริยาย เช่น ศาลเจ้าเก่าถนนทรงวาด เปลี่ยนจากเทพปูนเต๋ากงเป็นเจ้าพ่อเสือ หรือที่ศาลเจ้าเดินเขียน เปลี่ยนเทพประธานจากเจ้าแม่กวนอิมเป็นเฮ้งเจี้ย(วีระโชติ โสภาวตานนท์ และคณะ. 2543. หน้า 39-45)

3.2 ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ

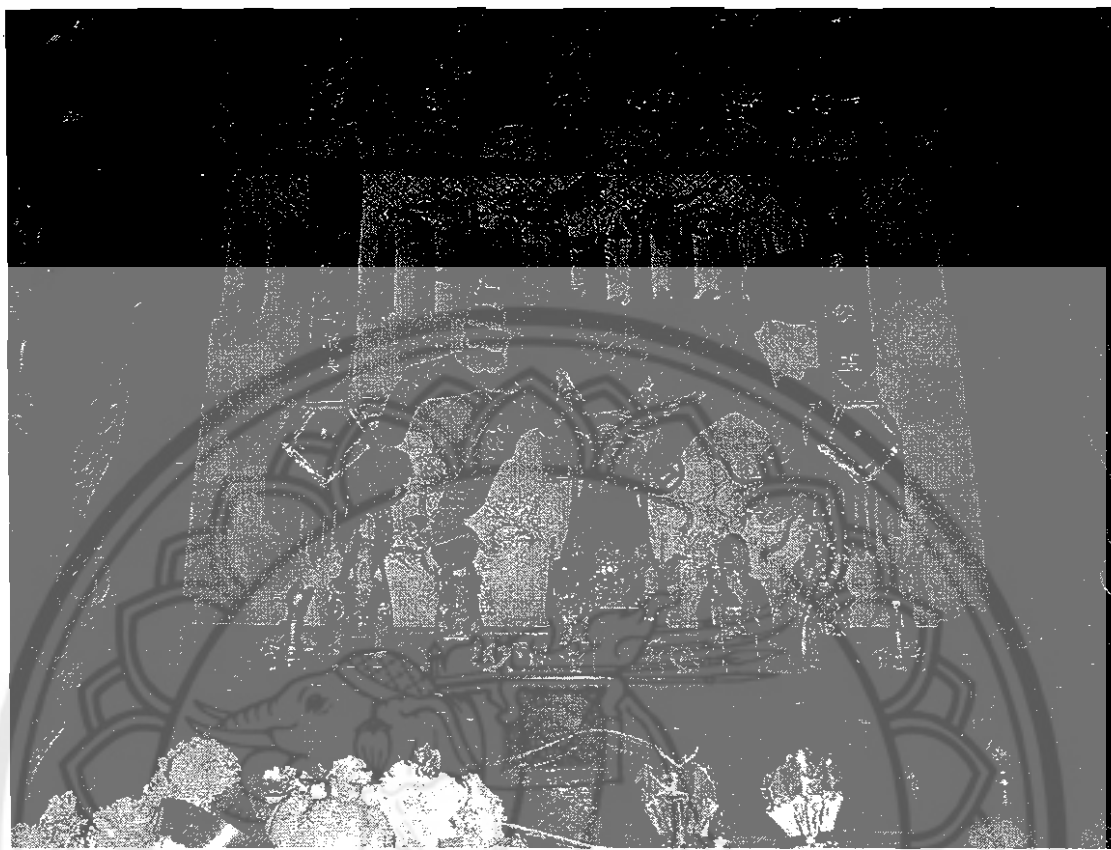
ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพเป็นศาลเจ้าจีนที่มีความสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีนชาวตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพนั้นแบ่งออกเป็น 2 ศาล คือ

3.2.1 ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์

ภาพ 5 ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์

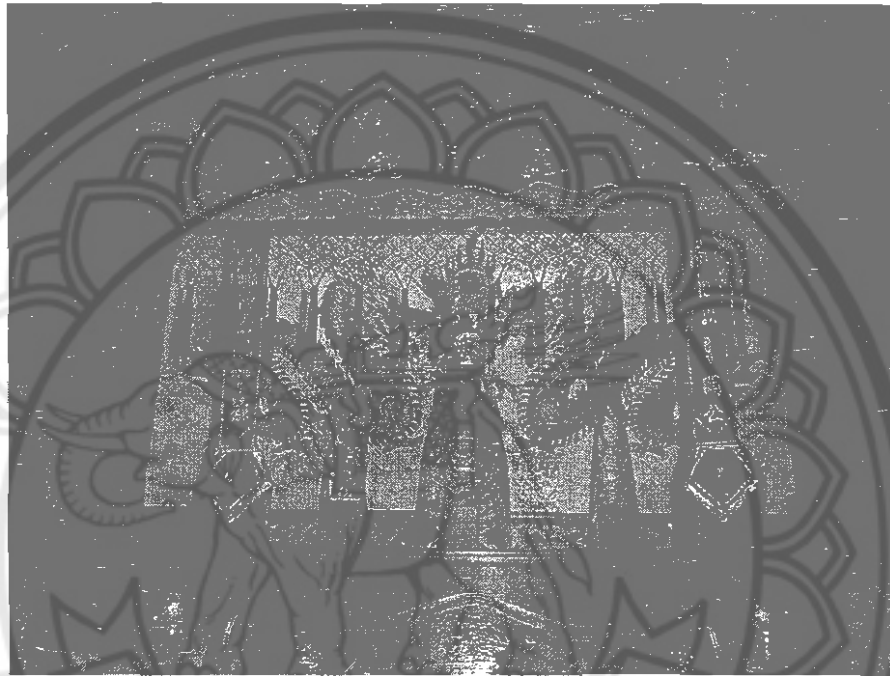
ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ ตั้งอยู่เลขที่ 9 ถนนสายนครสวรรค์-ชุมแสง ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งศาลตั้งหันหน้าลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เดิมเป็นศาลไม้ต่อมาได้มีการซ่อมปฏิสังขรณ์ใหม่หลายครั้ง ลักษณะสถาปัตยกรรมที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นตัวอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ที่สร้างขึ้นใหม่ต่อกันเป็น 3 ตอน ตอนกลางเป็นอาคารเดิม ตอนหน้าและส่วนในสุดเป็นส่วนที่สร้างขึ้นใหม่ใช้เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพ และตั้งโต๊ะเซ่นไหว้ ดังนั้นยอดอาคารส่วนนี้จะสูงสุดและหลังคาประดับด้วยมังกรชุกแก้ว ปลายสันหลังคาที่ยาวลงมาก็ทำเป็นหัวมังกรหงายเนื่องจากศาล

ภาพ 6 เจ้าพ่อเทพารักษ์

หลังนี้สร้างขึ้นใหม่ ตัวอาคารจึงดูเรียบง่าย ผิดกับศาลหลังเก่าที่สร้างขึ้นในยุคแรกเริ่ม ด้านอาคารของศาลเจ้าทำเป็นบันไดทางขึ้น ป้ายภาษาไทยเขียนว่า ศาลเจ้าเทพารักษ์ ส่วนตัวหนังสือจีนมีป้ายตรงกลางศาล คือป้ายชื่อศาล เขียนไว้ว่า เป็นโถงวงเมี้ยว และมีตัวหนังสือตัวเล็กๆ ซึ่งหมายถึงว่ามีการสร้างขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2452 นอกจากนั้นก็จะจะมีชื่อผู้ที่มีศรัทธาบริจาคเงินสำหรับสร้างศาลเจ้าซึ่งสลักไว้บนแผ่นไม้บนผนังด้านในของศาลทางด้านขวามือ ใน พ.ศ. 2345 จากด้านหน้าของศาลเจ้าจะเป็นดู่เหล็กยืนสลักอยู่ตามเสาสองด้านจากด้านหน้าเข้าไปจนถึงด้านในศาล เนื่องจากด้านในของศาลเป็นที่ประดิษฐานเทพเป็นโถงวงตรงกลาง เทพกวนอูอยู่ทางขวา และเจ้าแม่ทับทิมกับเจ้าแม่เทียนโหว (ในศาลเรียกว่าเจ้าแม่สวรรค์) ทางซ้ายดู่เหล็กยืน ที่เขียนขึ้นซึ่งเกี่ยวกับเรื่องราวที่สรรเสริญบารมีของเทพทั้ง 3 องค์ โดยเริ่มจากคู่มือที่สุดเป็นเทพเป็นโถงวง รองลงมาเป็นเทพกวนกง และคู่นอกสุดเป็นของเจ้าแม่ทับทิมและเจ้าแม่เทียนโหว ดังตัวอย่างคำคู่ที่สรรเสริญเทพเป็นโถงวงที่เขียนไว้แปลได้ความว่า “อำนาจปาฏิหาริย์แห่งเป็นโถงวงแผ่ขยายไปไกล อาคารศาลเจ้าตั้งตระหง่านบันดาลความผาสุกร่มเย็น” สำหรับปีที่

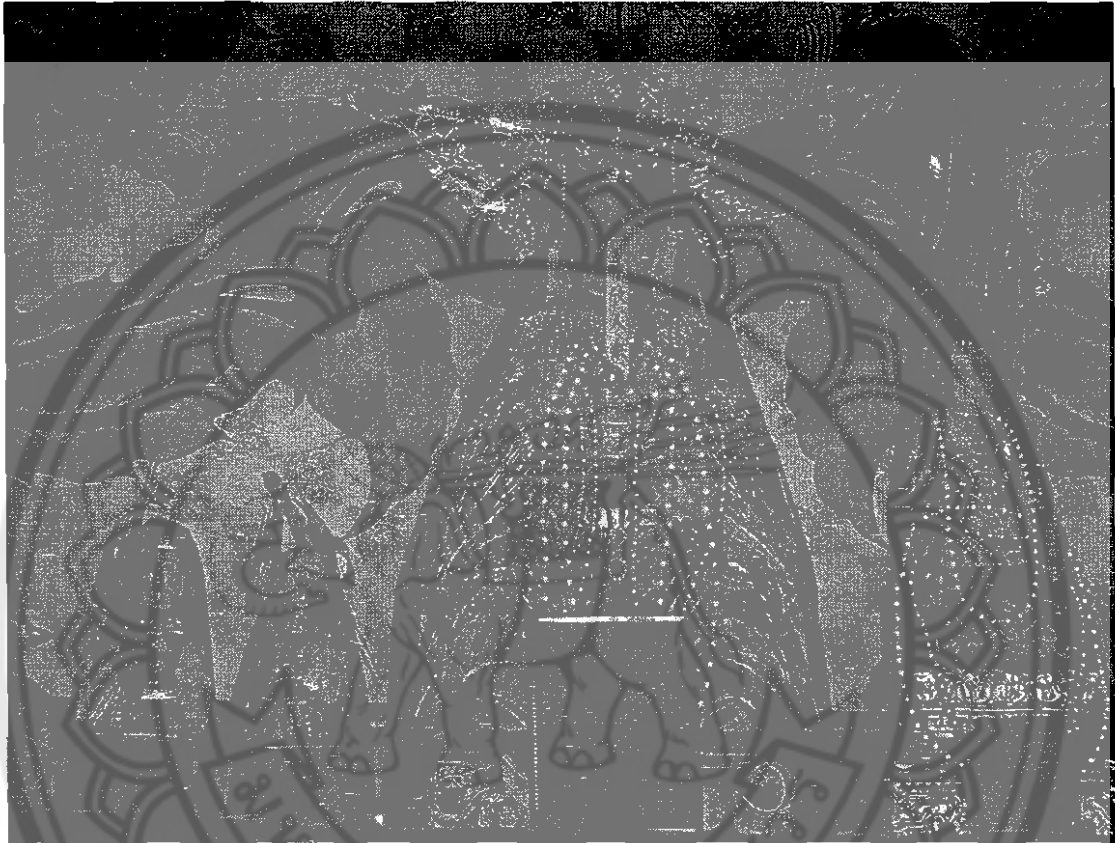
สร้างศาลเจ้าแห่งนี้นั้น หากพิจารณาจากหลักฐานที่เหลืออยู่ในปัจจุบันนี้ซึ่งมีน้อยมาก คือ มีเพียงระฆังโบราณ 1 ใบ และป้ายชื่อศาลเจ้าที่ได้กล่าวมาแล้ว และแผ่นป้ายบอก พ.ศ. ของผู้บริจาคเงินให้กับศาลเท่านั้น ตามชื่อใหญ่ๆ ได้หลังคาซึ่งเป็นที่เขียนบอกปีศักราชในการสร้างศาล ได้สูญหายเนื่องจากการสร้างศาลใหม่นั้นเอง

ภาพ 7 เจ้าพ่อกวन्दู

ระฆังใบดังกล่าวเป็นระฆังทองเหลืองโบราณด้อย่อม และจากข้อความที่จารึกไว้ที่ระฆังทำให้รู้ว่า ผู้หญิงแห่งหมู่บ้านเคอเจียนชั้น ของอำเภอหฺวุนอี้ น่าจะหมายถึงอำเภอหฺวุนซัง ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งของเกาะไหหลำ (จงโจว) นำมาถวายเทพในศาลเจ้าที่ปากน้ำโพใน พ.ศ. 2413 ซึ่งอยู่ในปลายสมัยราชวงศ์ชิง ดังนั้น เราอาจสรุปได้ว่าศาลเจ้าแห่งนี้จะต้องมีก่อน พ.ศ. 2413 อย่างแน่นอนแต่จะก่อน พ.ศ. 2413 ก็ปีนั้นอยากที่จะหาหลักฐานยืนยันได้ เนื่องจากไม่มีหลักฐานอื่นที่จะทำให้รู้ถึงยุคสมัยได้เลย และหลังจากนั้นก็มีการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ใหม่ในปี พ.ศ. 2452 ตามที่กล่าวไว้ในป้ายชื่อศาล สำหรับเทพที่ประดิษฐานในศาลเจ้านั้น จากข้อความในระฆังดังกล่าว ทำให้ทราบว่าเทพที่ประดิษฐานในศาลเจ้าแห่งนี้มีอะไรบ้าง กล่าวคือมี เป็นโดวกง เทพนั้นเขียนสั้นเตียนต้าเหลยเหนียง (เจ้าแม่ทับทิม) เทพหมาจู้ (เทียนโหวเจ็งหมุ) ซึ่งใน

ปัจจุบันนี้เรียกว่า เจ้าแม่สุวรรณค์ สำหรับคำว่า ชานเขียนโหวหวาง อาจจะหมายถึงเทพทั้ง 3 องค์ ที่กล่าวมาแล้วก็ได้ หรืออาจหมายถึงตำแหน่งของเป็นโถวงองค์ที่ได้รับการเคารพในศาลเจ้านี้ก็ได้

ภาพ 8 เจ้าแม่ทับทิมและเจ้าแม่สุวรรณค์

เทพในศาลเจ้าเทพารักษ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นรูปเคารพของคู่ชีวิตของเป็นโถววง คือเป็นโถวมาและเทพกวนกง เทพกวนกงเป็นเทพที่ชาวจีนแต่จิว ไหลล่า สกเกี้ยน กวางตุ้ง นับถือเป็นเทพแห่งความซื่อสัตย์สุจริต สามารถจัดความชั่วร้ายอุปสรรคทั้งปวงให้หมดสิ้นไป เป็นเทพทั้งฝ่ายบุน และฝ่ายบู๊ ดังนั้นจึงเป็นเทพที่พ่อค้าทุกกลุ่มภาษานับถือ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าจะช่วยให้กิจการการรุ่งเรืองขึ้นนั่นเอง การเรียกเทพเทียนโหวว่าหมาจู้ แสดงว่ามีชาวสกเกี้ยนมาอยู่ก่อน ทั้งนี้เพราะชาวแต่จิวจะเรียกเทพองค์นี้ว่า "เทียนโหวเซ่งหนุม" และต่อมาชาวสกเกี้ยนก็ได้ร่วมกับชาวไหลล่าตั้งศาลเจ้าขึ้น หรือไม่ก็เป็นเทพองค์เล็กๆ ที่มีไว้บูชาในเรือเพื่อปกป้องคุ้มครองภัยอันตราย เมื่อขึ้นฝั่งได้โดยปลอดภัยจึงได้อามาประดิษฐานไว้ในศาลเพื่อให้ผู้คนได้กราบไหว้ ชาวสกเกี้ยนที่เข้ามาช่วงแรกอาจมีกลุ่มเล็กแล้วต่อมาเมื่อมีชาวแต่จิวเข้ามาอยู่มากทั้งมีอำนาจทางด้านเศรษฐกิจ จึงได้เปลี่ยนชื่อจากเทพหมาจู้เป็นเทพเทียนโหวเซ่งหนุม ซึ่งความจริงชื่อทั้งสองชื่อนี้มีความหมายถึงเทพองค์เดียวกัน โดยคนสกเกี้ยนจะเรียกว่าหมาจู้ แต่ชาวแต่จิวเรียกว่าเทียนโหวเท่านั้น กล่าวโดยสรุปคือ ศาลเจ้าเทพารักษ์ในช่วงหลังปรับปรุงซ่อมแซมขึ้นด้วยเงินบริจาคของแต่จิวและชาวไหลล่า เมื่อศาลเจ้าแห่งนี้ได้กลายเป็นแหล่งรวมของความเชื่อของชาวจีนสองกลุ่มภาษาเข้าด้วยกัน ก็อาจทำให้ผสมผสานทางด้านความเชื่อ และวัฒนธรรมบ้าง แต่จากการสอบถามทราบว่า ในศาลเจ้าแห่งนี้ การแสดงออกซึ่งการผสมผสานระหว่างชาวจีนแต่จิว ไหลล่า มีแต่เพียงการบูชาเทพองค์ต่างๆ เท่านั้น มิได้มีการรวมกันทางด้านความเชื่อ และวัฒนธรรมแต่อย่างใด เมื่อมีงานประจำปี ผู้จัดการเรื่องงานของศาลเจ้า (แต่นั้น) ก็มีทั้ง 2 ฝ่าย คือฝ่ายแต่จิวและฝ่ายไหลล่า เมื่อส่งคนออกไปเรียไรหาค่าใช้จ่ายในการจัดงาน ก็แบ่งเป็น 2 ฝ่ายเช่นกัน หรือแม้แต่การเล่นงิ้วงานประจำปีก็ผลัดกันจัดงิ้วแต่จิว 1 ปี และจัดงิ้วไหลล่า 14 ปี เป็นเช่นนี้เสมอมา

ศาลเจ้านี้สร้างตามคติความเชื่อของศาสนาเต๋า ภายในศาลจะมีลวดลายที่เกี่ยวกับสิริมงคลเกี่ยวกับศาสนาเต๋าทั้งนั้น เช่น ลายมงคล 8 เป็นต้น ซึ่งก็คืออาวุธของเป็ยเซียนนั่นเอง แม้ว่าศาลเจ้าจะเป็นศาลทางศาสนาเต๋าแต่ก็เป็นที่เคารพนับถือของชาวพุทธทั้งไทยและจีนในปากน้ำโพมาโดยตลอด ตั้งโบราณกาลจนถึงปัจจุบันนี้ พิธีกรรมที่คณะกรรมการของศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ได้จัดงานฉลองวันคล้ายวันเกิดของเทพเจ้า 4 องค์ ทุกปีคือ

เจ้าพ่อเทพารักษ์	ตรงกับวันขึ้น	15 ค่ำ เดือน 1 (ตามปฏิทินจีน)
เจ้าพ่อกวนอู	ตรงกับวันขึ้น	13 ค่ำ เดือน 5 (ตามปฏิทินจีน)
เจ้าแม่ทับทิม	ตรงกับวันขึ้น	15 ค่ำ เดือน 3 (ตามปฏิทินจีน)
เจ้าแม่สวรรณค์	ตรงกับวันที่	23 ค่ำ เดือน 3 (ตามปฏิทินจีน)

3.2.2 ศาลเจ้าหน้าผา

ศาลเจ้าหน้าผาตั้งอยู่ที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ก่อนจะมาเป็นศาลเจ้าหน้าผา เดิมเป็นศาลไม้เล็กๆ ตั้งเคียงอยู่บริเวณริมตลิ่งซึ่งไม่มีผู้ใดทราบถึงความ เป็นมาว่าเป็นศาลเจ้าอะไร อยู่มาคืนหนึ่งเจ้าแม่ได้มาเข้าฝันสองตายาย ซึ่งปลูกบ้านอยู่บริเวณนั้น ว่า ตัวเจ้าแม่ท่านอยู่ที่จังหวัดอยุธยา ได้ทวนน้ำลอยขึ้นมาถึงบริเวณหน้าผาเมืองปากน้ำโพ ซึ่งเป็นขอนไม้แกะเป็นรูปเจ้าแม่กวนอิมกำลังไหลวนเวียนอยู่หน้าศาลเจ้านั้น ถ้าอยากมั่งมีศรีสุข เจริญก้าวหน้า มีแต่โชคลาภ ก็ให้นำขึ้นมาจากน้ำและตั้งไว้บนศาล เพื่อให้ผู้คนได้สักการบูชาเพื่อ เป็นสิริมงคล หลังตื่นนอนตอนเช้าสองตายายจึงรีบมาบริเวณตรงบริเวณที่เจ้าแม่เข้าฝัน จึงได้พบ ไม้แกะสลักเป็นรูปเจ้าแม่ก่าลังหมูนวนเวียนผลุบๆ โผล่ๆ อยู่ จึงได้เชิญขึ้นมาสืบบนศาล จากนั้น ตายายก็เริ่มมีฐานะดีขึ้น จนมีความร่ำรวย ประกอบการอะไรมักประสบความสำเร็จ อยู่มา ประมาณ 12 ปี เจ้าแม่ได้ไปเข้าฝันเจ้าแม่แห่งหมง ร้ายค้าไม้หรือโรงแรมงวนเซ่ง ปัจจุบันยัง ดำเนินธุรกิจอยู่ โดยเจ้าแม่ได้บอกว่า ถ้าอยากร่ำรวยมีเงินทอง ก็ให้มาทำการสร้างศาลให้ใหม่ จากความฝันนี้เองเจ้าแม่แห่งหมงจึงให้ดำเนินการสร้างศาลจนเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงอัญเชิญเจ้าแม่ เข้าประทับในศาลเจ้าหลังใหม่ ต่อจากนั้นอยู่มาประมาณ 1 ปี เจ้าแม่แห่งหมงก็ได้ถูกรางวัลที่ 1 ประกอบธุรกิจด้านการค้าขายก็เจริญรุ่งเรืองขึ้นเรื่อยๆ ปัจจุบันถาวรวัตถุที่สำคัญ คือ อาคารศาล เจ้าที่สวयงาม สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2534

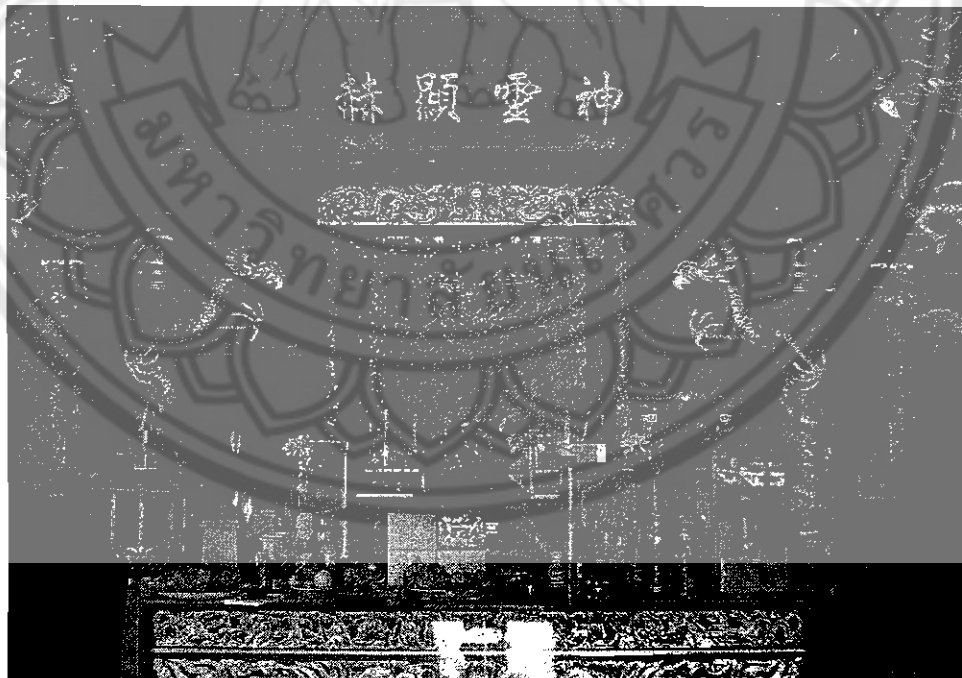
ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา มีเทพเจ้าอยู่ในศาล 3 องค์ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. เจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา หรือ ปิงเต๋ากง ปิงเต๋าม่า หรือ เป็นโถวกง เป็นโถวม่า ในภาษาไทยหล้า
2. เจ้าพ่อกวนอู หรือ กวนกง
3. เจ้าแม่สวรรณ หรือ เทียนโหวเซี่ยบอ

เทพเจ้าทั้งหมดนี้เป็นเทพเจ้าของศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ(เสริมพงษ์ คุณาวงศ์.

ภาพ 9 ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา

ภาพ 10 แท่นบูชาเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา